

בא ב

פרעגט מען דערויף די קשיא: דער רמב"ם האט אליין געגעבן דעם כלל⁵ אז „כל מה שבא לחכמים בו מאמר כי הענין פלוני ופלוני מעכבין זא"ז הדבר ברור כי הוא מצוה אחת. . . וכן כל אשר יתבאר לך כי התכלית המבוקש לא יגיע בחלק אחד מאלו החלקים אז ג"כ הדבר ברור כי קבוצם הוא הענין אשר ימנה". היינט וויבאלד אז בא קרבן פסח פסקינט דער רמב"ם אז אן אכילת הפסח איז ניט שייך די מצוה פון ק"פ — „נמנו עליו (אויפן קרבן פסח וואס „אינו נאכל אלא למנויו")⁶ וחזרו אחרים ונמנו עליו ראשונים שיש להם כוית אוכלים ופטורים מעשות פסח שני ואחרונים שרבו עד שלא נמצא בו כוית לכל אחד אינו אוכלין וחיובים לעשות פסח שני"⁷ — דאָרף דאָך אויסקומען אז שחיטת און אכילת הפסח זיינען „מצוה אחת" — היינט פאָרוואָס טיילט ער זיי אין צוויי באַזונדערע מצות?

נאָכמער: אפי' לויט די דיעות⁸ אז אכילת הפסח איז ניט מעכב די הקרבה איז דאָך אָבער דער תוכן, דער תכלית פון מצות הקרבת הפסח פאָרבונדן מיט

א. אין דער היינטיקער סדרה, ביים צוויי אויפן קרבן פסח וואָס דער אוי-בערשטער האָט אָנגעזאָגט צו משה רבינו, זאָגט דער פסוק: „בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית", און אין די ווייטער-דיקע פסוקים: „והי לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערביים. . . ואכלו את הבשר כלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו".

דער רמב"ם אין ספר המצות רע-כענט די מצוה פון קרבן פסח פאָר צוויי מצוות: איין מצוה — „לשחוט שה הפסח ביום ארבעה עשר בניסן בין הערביים והוא אמרו יתעלה ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערביים", און די צווייטע — „לאכול כבש הפסח בליל חמשה עשר מניסן בתנאי הנזכרים. . . והוא אמרו ואכלו את הבשר כלילה הזה גו".

(1) יב, ג.

(2) שם, ו, ה.

(3) מ"ע נהניו. וכ"ה בחינוך מצוה היו. וכן מנו כל מוני המצות (מלבד הרס"ג — לדעת הר"פ פערלא מ"ע מז).

— בהבא לקמן עיי"ג צל"ח לפסחים (על אתר כמסומן לקמן) וכן בשטה מקובצת (להר"י גרשוני).

(4) בסהמ"צ שלפנינו ליתא התיבות „והוא אמרו. . . ושחטו כו", אבל כ"ה בהוצאת העלוי וקאפאח (וכן הובא בהמקור בל' ערב). וכן מסתבר שהי בכל המצות הביא הרמב"ם המקור מהכתוב. וכן הביאו במנין המצות שבראש ספר היד.

(*) ואולי נגרמה ההשמטה (בטעות?) עיי"ז שבריש הל' ק"פ לא הביא הכ'. (ושחטו". וראה בברית משה לטמ"ג (מ"ע רכג סוסק"א) שהניח זה בצ"ע.

(5) ר"ד הבבלי בס' מעשה נסים סי' ה. ועד"ז הקשה במעין החכמה — ראה לקמן הערה 23.

(6) סהמ"צ שורש יא.

(7) כן הובא בס' מעשה נסים שם. ובסהמ"צ שלפנינו הוא בשינוי ל' צפת.

(8) משנה זכחים נ, ב.

(9) רמב"ם הל' ק"פ פ"ב הי"ד. כדעת חכמים פסחים עז, ב. ר"ד הבבלי הביא שם דין הניל, וגם מה שפסק הרמב"ם (שם פ"ד ה"ב) דבטמא בשר וזרק את הדם לא הורצה (וחייב בפסח שני כדעת חכמים שם). וראה לקמן הערה 16.

(10) ר"ג ורי"ב בפסחים שם ואילך.

ב. עס איז אָבער נאָך אַלץ ניט גלאַטקײַ: לפי הריא בן הרמב"ם איז מבואר (בעיקר) אַז לויט דעת הרמב"ם איז אכילת הפסח בַּפּוּעַל — ניט מעכב, וויבאַלד אָבער די אכילה איז דאָך פאַרט דער תכלית פון שחיטת הפסח (און דעריבער דאַרף ער זיין ראוי לאכילה בשעת הקרבתו), האָבן זיי געדאַרפֿט פאַררעכנט ווערן ווי איין מצוה, ווי דער רמב"ם אַליין שרייבט אין שרשי המצות¹¹, "שאפי' החלקים שאינן מעכבין זא"ז פעמים יהיו מצוה אחת כשיהי' הענין אחד".

אויך דעם טעם אַז שחיטת הפסח ואכילתו זיינען באַזונדערע מצות — ווייל יעדע פון זיי האָט איר באַזונדער זמן, פאָדערט הסברה, וואָרעם מ'געפינט

בעת שחיטתו אינם ראויים לאכול בו כוית • לא חל מתחילה המיניו שלהם (דאין שוחטין אלא למניו — רמב"ם שם רפ"ב). וגם הדין שבפ"ד ה"ב שם, בנטמא בשר הפסח דאם זרק לא הורצה הוא לפי שנוסף על דעת ר' נתן (אליבא דרב) שם דבעינן שיהי' גברי דחוי לאכילה בשעת שחיטה וזריקה, ס"ל להרמב"ם (אליבא דרבנן שם) דבעינן שגם הבשר יהי' חזי לאכילה, אבל האכילה בפועל לא מעכבא. וכ"כ גם בלחם משנה שם פ"ג ה"ד. וראה צפ"ע הל' מתנות עניים פ"ב הי"א (לו, ב).

ולפי"ז צ"ל, או שריד הבבלי לא ס"ל כן בפירוש דברי (רבנן ו) הרמב"ם, וכמו שהאריך בזה בבאור הרי"ף פערלא נסהמ"צ לרס"ג מ"ע מז (שלדעתו) הריד הבבלי ורש"י והרי"ם, ס"ל דאכילת פסח מעכבא, ואם לא ה"י אנוס בזה גם חייב כרת), או שס"ל דגם עיכוב כזה (שהבפועל איז מעכב) מורה שהיא מצוה אחת (כדלקמן בפנים).
(17) סהמ"צ שורש יא. וכמ"ש ריד הבבלי שם, שגם לדעת ר"נ כ' שאכילתו אינו מעכב מוכח שהיא מצוה א'.

(*) וכידוע דעת הרמב"ם (שם פ"ב ה"ג) דאם אין כ"א יכול לאכול כוית אין שוחטין ולא כדעת רש"י פסחים צא, א (במשנה): לאכול כוית בין כולם. כהובא בכ"מ שם.

אכילת הפסח, וואָרעם פסח, "לא בא מתחילתו אלא לאכילה"¹¹ — און דער-פאַר איז "הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה"¹¹, וואָרעם "כשנצטווה עיקר פסח לאכילה נצטווה"¹² — איז פאַר-וואָס זאָלן זיי ניט נצטרף ווערן אַלס איין מצוה?

פאַרענטפערט אויף דעם ר"א בן הרמב"ם¹³, אַז דער איינטיילן אין צוויי מצות איז צוליב דעם וואָס די שחיטה איז "אַפהענגיק" אין איין זמן און די אכילה — אין אַן אַנדער זמן: מצות השחיטה איז ביום ארבעה עשר, און מצות האכילה איז בליל חמשה עשר¹⁴; און נאָך וואָס טיילט זיי פאַנאָדער: שחיטת הפסח איז אַ "מצוה שיש בה כרת", דאָקעגן איז אכילתו גלייך צו אַן דערע מצות עשה, וואָס זיינען ניט געבונדן מיטן עונש פון כרת: אויב ער האָט מקריב געווען דעם קרבן פסח בזמנו און ער האָט אים ניט געגעסן בליל ט"ו, האָט ער מקיים געווען די מצוה פון שחיטת הפסח און ער איז פטור פון כרת¹⁵, און דאַרף אויך ניט ברענגן קיין קרבן פסח שני¹⁶.

- (11) משנה פסחים עו, ב.
- (12) פרש"י שם. ובפרש"י שם (עו, ב. במשנה): דעיקר פסח לאכילת אדם קאתי. ול' הרמב"ם שם: שאין הפסח בא אלא לאכילה.
- (13) בספר מעשה נסים שם.
- (14) ועיין ביראים ס"י תה (בהשלם — ס"י תטו) שמדגיש שזמנם אינם שווין. וכ' המפרשים (ברית משה לסמ"ג שם. ועוד) שכבו לתרץ קושיא זו (וראה תועפות ראם שם. ועוד).
- (15) וכן מבואר מלשון הרמב"ם שבמ"ע נה, ובהל' ק"פ פ"א ה"ב כ' דין כרת בפסח, ומי שעובר על ציווי זה ולא יקריבוהו בזמנו כו'. מאשיכ במ"ע נה, ובפר"ח שם. וכן מוכח מכ"מ בדברי הרמב"ם.
- (16) ולפי"ז צ"ל שס"ל שהדין שנמנו עליו וחזרו אחרים ונמנו — זה שאחרונים שלא נמצא בו כוית לכ"א אינן אוכלים כו' הוא דין בשחיטתו, היינו דאם

פארוואס רעכנט דער רמב"ם אכילת פסח אלס מ"ע בפ"ע און נישט אלס א פרט פון דער כללות/דיקער מצוה פון אכילת קדשים²⁴ [וואס פסח איז אויך קדשים (קלים)]²⁵?

(מצוה פט. ובחינוך קב) אכילתם, ועכצ"ל כוונתו שלא מנה אכילת כ"א מצוה בפ"ע, או שבוז לא קאי לדעת הרמב"ם (והחינוך).

אמנם קושיותיו היא (לא שגם אכילת פסח תוכלל במ"ע דאכילת קדשים כהקדושיא בפנים, כי ע"ד קושיית הר"ד הבבלי): "וצריך טעם לפי דעתו למה יש למנות שחיטת הפסח ואכילתו לשני מצות אחרי שאנו מצווים על אכילתו א"א לכזית בשר בלא שחיטה ובחטאת נמי כו' (כנ"ל)". ומל' זה (א"א לכזית בשר כו') משמע שקושיותו היא בנוגע לשחיטתו, משא"כ בחטאת כו' נמנה מעשה החטאת ולא שחיטתו (ראה מהר"ם שיק רמ"ע ה').

(24) ואף שדעת הרמב"ם בזה צ"ע: אם מצות אכילת קדשים היא רק זה שנאכלת לכהנים, וכדמוכח מלשונו בהל' מהע"ק רפ"י (הקדשים שאוכלין אותן הכהנים) או גם זה שנאכלת לבעלים (כדעת רש"י פסחים נט, א ד"ה בשאר. וברמב"ן בהשלמות לסהמ"צ מ"ע א) — ראה בזה מנח" מצוה קב. בית האוצר מ"ע א כלל קנח. קסב. צפע"נ נדרים ט, ב. (ולהעיר מל' שם: וע"י מש"כ רבינו בסהמ"צ דאכילת זרים בקדשים קלים כו'). חמד"י מ"ע פט. ועוד — הרי בכל אופן מובן שאכילת פסח היא מצוה ומכיון שהיא קקיל למה לא נכלל במ"ע הכללית דאכילת קדשים (דאף שיש ע"ז ציווי בפ"ע הרי גם בחטאת ואשם יש בכ"א ציווי בפ"ע).

(25) קושיא זו ויש להקשות בין אם נאמר דמצות אכילת קפי היא פרט בהקרבנו (כסברת ר"ד הבבלי), דהרי גם בחטאת וכו' אף דאכילת כהנים

דאך כמה מצוות¹⁸ וואס די פרטי המצוות האבן באונדערע צייטן פון חיוב (און זיי זיינען נישט מעכב איינער דעם צווייטן)¹⁹, און פונדעסטוועגן רעכנט זיי דער רמב"ם אלס איין מצוה²⁰.

ג. וועט מען דאס פארשטיין בהק' דים נאך א שאלה וואס מקען פרעגן אין דעם: בא קרבן חטאת שטייט אין פסוק²¹ "תשחט החטאת גו' הכהן המחטא אותה יאכלנה", פונדעסטוועגן רעכנט נישט דער רמב"ם אכילת החטאת אלס א מ"ע בחטאת בפ"ע, נאך ער איז דאס כולל צוזאמען מיט אכילת שאר קדשים²² — "שצוה הכהנים לאכול בשר קדשים כלומר החטאת והאשם שהם קדשי קדשים כו' ושאר קדשים כלומר קדשים קלים. . . אכילתם גם כן נגדרת אחר המצוה"²³ — איז נישט פארשטאנדיק

(18) כמו בק"ש שחרית וערבית, תמידים בבוקר ובין ערביים, קטורת כו'.

(19) ל' הרמב"ן בסוף סהמ"צ: " . . . שהן מצות אינן מעכבות זו את זו וזמנה של זו לא זמנה של זו". ולכן מנאן לשתי מצות.

(20) בסהמ"צ: ק"ש — מ"ע יוד. קטורת — מ"ע כה. תמידיו — מ"ע לט.

(21) צו ו, יח"ט. כתובים אלה הביא המעיה"ח (כבהערה 23).

(22) מ"ע פט.

(23) לכא"ו כן צריך לפרש גם בדברי מעין החכמה, ובחטאת נמי כתיב תשחט החטאת וכתוב הכהן המחטא אותה יאכלנה וכן באשם ובשלמים אפי"ה לא נחשבו השחיטה והאכילה לשני מצות. ותמוה: דהרי הרמב"ם מנה במ"ע בפ"ע (מ"ע סד) שיהי' מעשה קרבן חטאת על התואר הנוצר כו' (ובחינוך מצוה קלח). וכן באשם ובשלמים (מ"ע סה' טו. ובחינוך מצוה קמ, קמא), ומנה במ"ע בפ"ע

(*) ועפ"ז צ"ע במש"כ (בדעת הרמב"ם (והחינוך) עכ"פ) בבית הלוי (ח"א סי"ב) שתפט בקושיית מעיה"ח שבחטאת מנה הכל (עשייתו ואכילתו) במצוה אחת (וכן בבית משה שם שם: כיון דשחיטה ואכילה בזמן א' ע"כ נמנה לאחת) וע"ז חירץ דבכל הקרבנות לא הוי מצוה רק שיהי' הקרבן נאכל ולא על האדם ומש"ה הוי אכילתו פרט א' ממצות שבאותו קרבן וכמו הקטרת אימורין (אבל בפסח הוי החיוב על האדם) — שריה להרמב"ם (והחינוך) מצות אכילתו לכהנים אינו פרט ממעשה הקרבן. אלא מ"ע כללית בפ"ע.

(*) ראה שאגא"י סי' יב. ושם: דאפי' אח"ל דק"ש של יום זמנה כל היום וק"ש של לילה זמנה כל הלילה, מ"מ כיון דשל יום אין זמנה בלילה ושל לילה אין זמנה ביום ה"ל מ"ע שהי"ג.

בסגנון אחר קצת (ובהתאם צום תוכן פון דברי הרי"א בן הרמב"ם): וויבאלד די מצות השחיטה איז אָנגעזאָגט געוואָרן צוזאַמען (און אין פאַרבינדונג) מיט איר באַשטימטן זמן, און די מצות האכילה איז אָפּהענגיק און אָנגעזאָגט געוואָרן צוזאַמען מיט אַן אַנדער פאַר איר באַשטימטן זמן און מיט נאָך אופני האַכילה²⁹, איז מובן אַז אַט דער אונטער-שייד אין זמן צווישן שחיטת הפסח ואכילת הפסח איז ניט קיין כללות-דיקער ענין פון אכילת קדשים וואָס במילא איז דאָס אויך דאָ אין דער מצוה (ע"ד ווי מ'געפינט באַ קרבנות וואָס זייער הקרבה דאַרף זיין דוקא ביום³⁰ וכיו"ב), נאָר דאָס קומט אַלס אַ גדר אין דער מצוה — מצות שחיטת הפסח באַשטייט אין דעם וואָס מ'דאַרף עס

איז דער ביאור אין דעם: דער רמב"ם אַליין איז דאָס מסביר בדייק לשונו „שצונו לאכול בשר הפסח בליל חמשה עשר מניסן בתנאיו הנזכרים והוא שיהי' צלי ושיאכל בבית אחד ושיאכל על מצות ומרורים והוא אמרו ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו"²⁶. ד.ה. דערמיט וואָס די תורה זאָגט אַז אַ צאָל תנאים און גדרים אין דער מצוה פון אכילת הפסח (ניט ווי באַ קרבן חטאת וואו ס'שטייט סתם „הכהן המחטא אותה יאכלנה", וכיו"ב באַ אַנדערע קרבנות), מיט דעם טיילט די תורה אויס דעם חיוב פון אכילת פסח אַלס אַ באַזונדערע מצוה. און אַזוי איז עס אויך בנוגע דער שחיטה²⁷ פון ק"פ²⁸.

29) והיינו שזמן כ"א נאמר ביחד עם עצם המצוה — משא"כ בהמצות שהובאו לעיל (הערה 18, 20) מכיון שתוכן א' להם ב' הזמנים (ראה חמד' במ"ע נז) נאמר הציווי שלהם בציווי א' ואח"כ מפיט הזמנים, ראה בסהמ"צ במקומן (בק"ש: ודברת בס, ואח"כ בשכבך ובקומך: קטורת: והקטיר עליו אהרן קטורת (ואח"כ) בבקר גו'; בתמידיו: את קרבני לחמי . . תשמרו להקריב (ואח"כ) את הכבש אחד תעשה בבוקר גו'. וגם לפי סהמ"צ שם שהביאו מה' „שנים ליום", הרי מתחילה נאמר שהמצוה היא שנים ליום ואח"כ מפרש זמנם „את הכבש אחד גו'"). ראה לב שמח בסהמ"צ שורש יא. קנאת סופרים סוף שורש ט' ובמ"ע לט. ביאור הרי"פ מ"ע ג"ד בסופו.

30) רמב"ם רפ"ח מהל' מעה"ק. ומה שפרשי' בנוגע לק"פ (רפ"ז בספחים — סה, ב) ד"ה שחטתו וזריקת דמו — „אי אפשר אלא ביום דכתיב ביום צוותו כו'", הוצרך לזה בשביל זריקת דמו שלכן העתיקו בהתחלת פירושו, כי הזמן ד"ד בין הערבים נאמר רק ב.ושחטו אותו. וגם משי"כ (בהעלותך ט, ג) „בארבעה עשר יום בחודש הזה בין הערבים תעשו אותו", הרי קאי על הנאמר בתורה לפניו ובתורה מפרש בפרשתנו רק הושוויתו. וראה רמב"ם כאן דהכ' בזמן הקרבת קרבן פסח מדובר בזמן שחיטה. ראה בארוכה שאג"א סי' יז ד"ה ועתה אבאר.

נשלמה הכפרה (כמ"ש בסהמ"צ שם) נכלל במ"ע דאכילת קדשים ולא כחלק ממעשה הקרבה כו' כניל הערה 23. וגם לפי דעת ר"א בן הרמב"ם שאינו חלק ממצות הקרבת הפסח, מכיון שהיא אכילת קדשים אפשר שתוכלל במ"ע דאכילת קדשים (לא רק כנגדר אחר המצוה כקק"ל).

26) וכן ברפ"ח מהל' ק"פ „אכילת בשר הפסח בליל חמשה עשר מצות עשה" הביא כל המשך הכתוב שנאמר „ואכלו את הבשר . . יאכלוהו". וכן כשמנאן לפני הל' ק"פ (שג"ז מהרמב"ם) כ' „לאכול בשר הפסח על מצוה ומרור בליל חמשה עשר". וגם במנין המצות שבראש ס' ה"ד (אף שנכתב בקיצור הכי נמרץ, די"ק וכו'): „לאכול בשר הפסח צלי בליל חמשה עשר שנאמר ואכלו את הבשר וגו'". ופשוט שכוונתו גם לסיום הכתוב „ומצות על מרורים יאכלוהו". וצ"ע מה שלפני הל' ק"פ השמיט „צלי" ובמנין המצות שם לא כ' מצות ומרורים בפירוש. 27) וכן בריש הל' ק"פ „מ"ע לשחוט את הפסח בארבעה עשר לחדש ניסן אחר חצות". ובמנין המצות שלפניו „לשחוט את הפסח בזמנו". אבל במנין המצות שלפני ס' ה"ד כ' „לשחוט הפסח שנאמר ושחט אותו כל קהל גו'". ולא כ' זמנו. וכנראה סמך על סיום הכ'.

28) ראה עדי' בביאור הרי"פ פערלא שם בתחילתו.

שחטין³¹ ביום ארבעה עשר בניסן בין הערביים³², און במצות אכילת פסח בא-

שטייט איר „ציונו“ (איר תוכן וגדר) און מ'דארף עם עסן בליל חמשה עשר בניסן און די אנדערע תנאים הנ"ל; און מצד דערויף³³ רעכענען זיי זיך אלס באזונדערע מצות.

ד. אויך ביים חיוב פון ק"פ אין פסח שני (וואס לדעת הרמב"ם איז דאס א

ד"ה פסח וקדשים (וראה מנ"ח מצוה ה' בסופו (ובחובא שם)).

אז אפ"ל (ויתאים לפרש"י הנ"ל) דהשחטה בשאר הקרבנות נכללת במצות הקרבנות שעל הבעלים (מ"ע סט ואילך). ומצות מעשה הקרבן עצמו שייכת למצות כהונה שהיא מקבלה ואילך, משא"כ שחטה — כשרה בור (רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ז. רפ"א מהל' פסולי המוקדשין), וראה מפרשי סהמ"צ (לב שמה, מרגניתא טבא, קנאת סופרים) בשורש יב. אבל לא משמע כן מלשוננו בהל' מעה"ק (רפ"ז. רפ"ז. רפ"ט) שכלל הקרבנות מנה שחיתו במעשה הקרבן עצמו. וגם מלשוננו בסהמ"צ שם (מ"ע סד ואילך) משמע שהיא ממצות מעשה הקרבן (שזונו שיהי' מעשה קרבן כו') ולא שייך למצות כהונה (משא"כ בחינוך מצוה קלח. קמ. קלא). ולהעיר מדברי הרמב"ם (לאחר שזנה מעשה קרבן עולה חטאת אשם ושלמים כ' במ"ע סו'): „אלו הארבעה . . הם מעשה הקרבנות כולם כי כל קרבנות בהמה יקריבו יחיד או צבור“, ואולי נכלל בזה גם מעשה הפסח.

33) ומלכד וז' יש באכילת פסח גם מצות אכילת קדשים כמ"ש בכמה אחרונים — בית הלוי ח"ג סניא. שרית צפע"ג ח"ב סכ"ד (הובא בכללי התהומ"מ ח"ב ע' ר). אר"ש הל' חרי"מ פ"ו ה"א. ובכ"מ. וראה צפע"ג הל' ערכין פ"ג ה"יג (לד, סע"ג ואילך).

31) ועפ"ז מובן בפשטות מה שהרמב"ם הביא דוקא הכ' דפרשתנו „ושחטו אותו ג"ר כמ"ע על שחיתו, ולא הכ' דבהעלותך (ט, ב) ויעשו בניי את הפסח במועדו, כהיראים (שם), כמו שהקשה בברית שמה שם, כי דוקא מכתוב דילן — דביחד עם השחטה נאמר זמנו ולאח"ז נאמר הציווי על אכילתו — ידענן דמצוה בפ"ע היא וגדרה, משא"כ בפ' בהעלותך שלא מפורש שחיתו וגם לא נזכר שם בכלל (בנוגע לפ"ר) הציווי על אכילתו (כ"א ציווי כללי „ויעשו בניי . . תעשו אותו“).

אלא שלדעת היראים (והבה"ג) מצות ק"פ של ישראל היא כל מעשה הפסח — שחיתו וזריקת דמו והקטרת אימוריו — כמ"ש שם, ולכן לא הביא הכ' ושחטו כ"א „ויעשו“. ולדעת הרמב"ם המצוה על כ"א מישאל היא שחיתו, ולכן הביא דוקא הכ' „ושחטו“ (אלא שאם לא גמרו להקריבו לא נתקיים מצות „ושחטו“ של ישראל, ולא נפטר מחיוב כרת) — וראה הערה שלפניו ובהערה הבאה.

ומה שהקשה ד„ושחטו“ לא נאמר בפסח דורות אלא בפסח מצרים — הרי כו"כ מצות בפסח למדין רק מהנאמר בפרשה זו בנוגע לפסח מצרים. וראה פרשתנו יב, יד (ובמכילתא ופרש"י שם), שם, יז (ובפרש"י), שם, כד-כה. מכילתא ופרש"י ע"ה"פ יב, מז. רמב"ז שם יב, ט. ראב"ע שם יב, מג.

32) ועפ"ז מובן גם מה שבפסח מנה מ"ע דשחיתת הפסח, ולא כבשחיתת כו' שזנה המצוה (דכלל) מעשה החטאת כו' (ראה לעיל הערה 23) — כי

[נוסף על הפשוט, שרק השחטה מפורשת בתורה בק"פ ולא פרטי מעשי הקרבנות כבשחטאת כו' שמפורשים פרטי מעשיהם, וע"פ מ"ש הרמב"ם (סהמ"צ שורש ב') דהנלמד ב"ג מדות לא מנה במנין המצות, הרי]

בפסח מצות שחיתו היא על כ"א מישאל (חובת גברא), כלי הכתוב „ושחטו אותו כל קהל עדת ישראלי“ (ראה מכילתא (הובא ברש"י) ע"ה"פ. קדושין מא, ב. ושו"נ. ולהעיר ממשנה פסחים סד, א: שחט ישראל וקבל הכהן כו'. ובפרש"י ופ"א שם). משא"כ כחטאת כו' שמצוה על הבעלים היא הכאת הקרבן כו'. „שזונו שיקריב כו“ (סהמ"צ מ"ע סט ואילך), והשחטה כו' ושאר הפרטים נאמרו כפרטים במעשה הקרבנות ולכן נחשב הכל ביחד כמצות מעשה הקרבן (סהמ"צ מ"ע סד ואילך). אבל ראה רש"י פסחים ז, ב

*) לכא"ה ה"א אפ"ל דבפסח להיות שהציווי ה"י קודם מ"ת שאז לא היו מצווים במצות שחיתה, נחשבת השחטה למצוה בפ"ע, משא"כ בשאר קרבנות שנצטוו אחר שניתנה תורה וגם חולין צריכין שחיתה ונמנה למצוה בפ"ע (מ"ע קמז) אין שחיתת קדשים נחשבת למצוה בפ"ע (וראה תורה"א שחיתה וזבח"י, ב (נודע) בשם הר"י מאורגליניש) — אבל הרי הרמב"ם ס"ל (הל' שחיתה פ"ד ה"יו) דבמדבר (בכלל) לא נצטוו בשחיתת חולין. וראה לשוננו בסהמ"צ שם מספרי: מה מוקדשין בשחיתה אף חולין כו'. ואכ"מ.

הגם ווי מ'האט פריער גערעט זיינען שחיטת הפסח און אכילתו ביידע גע- בונדן מיט זייער זמן, באופן אז דאס מאכט זיי צוויי באזונדערע מצוות — איז דא אן אונטערשייד צווישן זיי אין דעם אופן ווי די געבונדנקייט מיטן זמן ווירקט און דריקט זיך אויס⁴⁰:

דער יום י"ד בניסן איז א יום-טוב טאג נאך צוליב דעם וואס דעמאלט איז שחיטת הפסח⁴¹, אבער מצד עצמו האט ער ניט קיין מציאות מיוחדת; דאקעגן דער ליל חמשה עשר בניסן איז אויס- געטיילט אויך (ואדרבה — בעיקר) אלס יום-טוב מצד עצמו, דאס איז דער זמן פון יצי"מ — און ווי דאס איז געווען צום ערשטן מאל⁴²: „ועברתי בארמ"צ בלילה הזה והכיתי כל בכור . . . ופסחתי עליכם"⁴³, און „ליל שמורים הוא להוציאם מארמ"צ"⁴⁴ (און דער פסוק זאגט⁴⁵: „הוציאתי ה'א ממצרים לילה")⁴⁶ — און צוליב דעם, צוליב דער חשיבות הזמן⁴⁷, איז דא דעמאלט די מצוה פון

רגל בפני עצמו (פון ראשון)⁴⁸ טיילט דער רמב"ם פאנאנדער זיין שחיטה און זיין אכילה און ציילט זיי אלס צוויי באזונדערע מצוות⁴⁹.

דאס איז אויך מובן לויטן זעלבן טעם ווי געזאגט ביים קרבן פון פסח ראשון: די אכילה דארף זיין „על מצות ומרו- רים"⁵⁰ און דערין באשטייט דער „ציוונו" און תוכן פון מצות אכילת פ"ש⁵¹.

ס'איז אבער ניט מובן, פארוואס ווערט מצות אכילת פסח שני ניט נכלל אין דער מצוה פון אכילת פסח בליל חמשה עשר בניסן?

און כאטש זיי זיינען איינגעטיילט אין באזונדערע זמנים, זיינען זיי דאך אבער אין זייער תוכן די זעלבע מצוה: א חיוב צו עסן דעם קרבן פסח „על מצות ומרורים" אין דער נאכט נאך דער הקרבה⁵² (ובמילא קומט די זעלבע מצוה אין צוויי זמנים): אויב די הקרבה איז געווען ב"ד בניסן דארף זיין די אכילה בליל ט"ו בניסן, און אויב די הקרבה איז געווען ב"ד באייר, דארף זיין די אכילה בליל ט"ו באייר⁵³.

נאך דער ביאור אין דעם:

40) להעיר משינוי ל' הרמב"ם במנין המצות שלפני הל' ק"פ (בנוגע לפ"ר) שבשחיטת כ' „לשחוט את הפסח במונח", ובאכילה: „לאכול בשר הפסח . . . בליל חמשה עשר".

41) ראה תוד"ה שמונה — ערכין י, א. ירושלמי רפ"ד דפסחים (הובא בתוס' שם נ, א). רמב"ם הל' יו"ט פ"ח הי"ז. ובצל"ח שם: דיו"ט של תורה היא בעת הקרבת ישראל . . . שקבעה התורה יו"ט ביום ההוא לרוב הקרבת העושים הפסח.

42) ראה שהש"ר פ"א, יב (ג).

43) פרשתנו יב, יב. יג.

44) שם, מב. וראה רש"י שם ד"ה הוא הלילה.

45) ראה טז, א ובפרש"י שם. וראה ברכות ט, א.

46) להעיר שלכמה דיעות גם בליל ט"ו במצרים

היו אסורים במלאכה (ראה ר"ן לפסחים קטז, ב.

פרש"י פרשתנו יב, יז. ועוד. וראה שו"ת תורת חסד

אורח סכ"ה אות ז). וראה לקר"ש ח"ז ע' 126 ואילך.

47) וכמו שאומרים בהגדה „פסח שהיו אבותינו

אוכלים . . . על שום שפסח המקום כ"י שנאמר . . .

ואת בתינו הציל גו'".

34) שלכן נמנה למ"ע בפ"ע — רפ"ה מהל' ק"פ.

סהמ"צ מ"ע נו.

35) מ"ע נז-נח. חינוך מצוה שפ"שפא.

36) בהעלותך שם, יא.

37) בסהמ"צ שם „שצונו לאכול בשר פסח שני

בליל חמשה עשר מאייר על מצה ומרור והוא אמרו

כ"י. ועי' לשונו במנין המצות בראש ס' היד: לפני

הל' ק"פ: ובהל' ק"פ פ"ח הי"ג.

38) ובפרט שבמצות אכילתו אין מפורש זמן ורק

„על מצות ומרורים יאכלוהו". וזמנו נאמר בתחילת

הכתוב בנוגע לעשייתו „בחודש השני בארבעה עשר

יום בין הערביים יעשו אותו כו'". ובמנין המצות שם:

„לאכול את בשר פסח שני על מצה ומרור שנא' גו'".

ולא כ' זמנו כמו בפ"ר. וכ"ה בחינוך מצוה שפא.

39) ע"ז הקשה גם ברי"פ פערלא מ"ע נז (קרוב

לסוף).

ראשון איז דער זמן אליין א פרט און חלק אין דער מצוה, אבער ביי פסח שני האט דער זמן אליין קיין שייכות ניט צום תוכן פון דער אכילה.⁵¹

ה. מיט דעם וועט מען אויך פארשטיין דעם דין הלל בא פסח ראשון, און דער חילוק בזה צווישן פסח ראשון ופסח שני:

פון די חילוקים צווישן פסח ראשון און פסח שני, רעכנט די משנה:⁵² „הראשון טעון הלל באכילתו והשני אינו טעון הלל באכילתו (און פירט אויס) זה וזה טעונין הלל בעשייתו“. אויף דער הלכה „הראשון טעון הלל באכילתו וכו“ שטעלט זיך די גמרא⁵³: „מנהג, אר יוחנן . . השיר יהי לכם כליל התקדש חגיגה, לילה המקודש לחג טעון הלל, לילה שאין מקודש לחג אין טעון הלל“. דערנאך זאגט די גמרא אויף „זה וזה טעונין הלל בעשייתו כו: מאי טעמא, איבעית אימא לילה קא ממעט יום לא קא ממעט ואיבעית אימא אפשר ישראל שוחטין את פסחיהו ונוטלין את לולביהו ואין אומרים הלל“.

פון דעם וואס אויף „טעונין הלל בעשייתו“ פרעגט די גמרא מיטן לשון „מאי טעמא“ (און ניט בלשון „מנהג“ ווי זי פרעגט אויף „הראשון טעון הלל באכילתו וכו“) און דערפון וואס די גמרא ענטפערט אויף דעם (אין ערשטן תירוץ) „לילה קא ממעט יום לא קא ממעט“ — איז מוכח אז מיט דער שקלא וטריא זוכט די גמרא צו מסביר זיין (ניט

אכילת פסח⁵⁴ (ועייז — שחיטת הפסח בייד בניסן).

אנדערש איז אבער ביי פסח שני: אכילתו בליל טו באייר איז ניט פארבונדן דערמיט וואס ס'איז טו באייר — א זמן פון יום-טוב⁵⁵ וכיו"ב, נאך בלויז דערפאר ווייל דאס איז די נאכט וואס נאך (דער הקרבה פון) י"ד אייר⁵⁶. און דעריבער קען אט די אכילה ניט גערעכנט ווערן אלס די זעלבע מצוה ווי די אכילה פון פסח ראשון: ביי פסח

48 ועד מתי אתה אוכל והולך עד מועד צאתך ממצרים (ברכות שם). וכיפ הרמב"ם (הל' ק"פ פ"ח הט"ו) שמדאורייתא אוכלים כל הלילה. וגם לדעת רבינו שאוכלים רק עד חצות מדאורייתא — זמן שריפה הוא רק בבוקר שאז נעשה נותר — ראה פרש"י שם ד"ה שם תזבח. וראה בהמובא בצפ"ע ע"ה פרשתנו ע' לו. הל' ערכין שם. איש שם. 49 ראה פרש"י בהעלותך ט, י. פסחים צה, ב ד"ה שאין.

50 ועפ"ז יומתק לי החינוך (מצוה שפא): „שכל המחוייב בפסח שני שיאכל בשר הפסח על מצות ומרורים שגא' על מצות ומרורים יאכלוהו“, שלא כתב זמנו ולא פירש להדיא מצוה דעצם אכילתו כמו בפיר' עי' רי"פ פערלא (שם בסופו) שהקשה עליו: — כי בתורה לא נאמר מפורש לא זמן אכילתו ולא ציווי על עצם אכילתו בל', ואכלו את הבשר גו" (כבפיר'), כ"א „על מצות ומרורים יאכלוהו“, ולכן מפרט רק „שיאכל כו' על מצות ומרורים כו“ שעפ"ז מבואר מה שלא נמנה ביחד עם שחיטתו.

וצ"ע בל' הרמב"ם במנין המצות לפני הל' ק"פ שבשחיטה כו: לשחוט פסח שני (ולא כו' זמנו), ובאכילה: „לאכול פ"ש כו' בליל חמשה עשר לחודש השני“ (ולא כבמנין המצות לפני ספר היד, כגיל הערה 38).

• ומה שהקשה דממש"כ החינוך. ועובר ע"ז ואכל פסח שני מבלי מצוה ומרור בטל עשה, מבואר דלא מנה עשה אלא לענין מצוה ומרור. ונסת' מדברי הרמב"ם — ראה מנ"ח שם שאין פירוש דברי החינוך וכן מה שכו' דבפיר' לא הזכיר אלא מצות אכילת הפסח בלבד, הרי כתב שם בפירושו „לאכול בשר הפסח בליל טו עפ"י תנאים שבכתוב“.

51 וחילוק זה עושה אותם מצות בגדרים שונים, אבל זה שבפיר' גם נשים חייבות ובשני אינן חייבות, איז שינוי בעצם גדר ותוכן המצוה.

52 פסחים צה, א.

53 שם, ב.

54 ישע"ל, כט.

פון „לילה שאין מקודש לחג אין טעון הלל“, נאָר דעם עצם גדר החיוב פון הלל בשעת אכילת פסח — אַז דאָס איז ניט, בעיקר, צוליב עצם אכילת הפסח, נאָר צוליב דעם וואָס די אכילה איז אין „ליל התקדש חג“ — דער זמן הגאולה און די נסים פון יצי"מ, און דערפאַר דאַרף מען זאָגן הלל⁵⁹;

ד.ה. וויבאַלד אכילת פסח בליל ט"ו בניסן איז דאָך בפועל (געוועזן) פאַר-בונדן מיט דער גאולה און נסים פון אַט דער נאַכט, וואָרום מהאי טעמא איז דאָס דער באַשטימטער זמן פאַר דער מצוה פון אכילת הפסח, כנ"ל, איז דערפאַר מחובר דער זמן מיט דער מצוה מיוחדת שבו און אמירת הלל איז בשעת אכילת הפסח⁶⁰.

דערפון⁶⁰ איז פאַרשטאַנדיק בנוגע צו פסח שני, וויבאַלד אַז „אין מקודש לחג“ — ליל ט"ו אייר איז דאָך ניט געווען

דעם מקור וטעם פאַרוואָס „זה וזה טעונוין הלל בעשייתו“ פאַר זיך⁵⁵, נאָר) אין וואָס עס באַשטייט דער חילוק צווישן שחיטת פסח שני וואָס דאַרף האָבן הלל, און אכילתו וואָס דאַרף ניט האָבן קיין הלל.

דאַרף מען פאַרשטיין: (א) פאַרוואָס פרעגט טאַקע ניט די גמרא „מנה"מ" (וכי"ב) אויף דער עצם הלכה פון „טעונוין הלל בעשייתו“, פונקט ווי אויף דער הלכה פון „הראשון טעון הלל באכילתו וכו"ו⁵⁶“ (ב) וויבאַלד די גאַנצע שאלה פון דער גמרא איז נאָר בנוגע דעם טעם פונעם אונטערשייד צווישן אכילתו ושחיטתו, איז וואָס ענטפערט די גמרא אין צווייטן תירוץ „אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן . . ואין אומרים הלל“ — אין דעם הסבר געפינט מען ניט קיין חילוק צווישן שחיטת הפסח ואכילתו, די זעלבע סברא קען מען זאָגן (לולי דעם מיעוט) אויך בנוגע אכילתו (אפשר ישראל אוכלין⁵⁷ וכו"ו)⁵⁸?

ו. איז דער ביאור אין דעם: פון פסוק „השיר יהי לכם כליל התקדש חג“ לערנט מען אַרויס ניט בלויז דעם מיעוט

59 והרי פי' הכתוב „השיר יהי לכם“ הוא „ביום שתגאלו מן הגלות“ (פרשי פסחים שם). וראה טריא מגילה יז, א ד"ה יצי"מ. וכי"מ ממדרש תהלים (קיג) שאמרו הלל בשעת הנסים כי יצי"מ. וראה ירושלמי פסחים פ"ה ה"ה. פרקי דריא ספמ"ח וברד"ל שם.

60 וכי"מ בירושלמי שם פ"ט ה"ג, שבפסוק זה למדין ליל פסח ממפלת סנחריב (וראה קה"ע ופי"מ שם). ועדין בפרשי ישי"מ שם. וברמב"ן לטהמ"צ שורש א' ד"ה והפליאה (דס"ל דהלל הוא מהי"ת) כי כי ישירו לאיל המושיע אותם מיד סנחריב כאשר הם משוררים בליל התקדש חג והוא ליל אכילת חג הפסח שהיו משוררים בקול גדול כמו שאמרו (פסחים פה, סעי"ב). וברמב"ן פסחים (ק"ו, א ד"ה ותמה): שאין לך הלל חובה כאכילת פסחים שהיא שעת גאולה וכן שנינו זה וזה טעון הלל באכילתו (?) — כנראה הוא ט"ס) וסמכוהו על המקרא דכתיב השיר יהי לכם כ"ו (וראה שירת תרוח שבעה ערה 46). אבל מרמב"ן (שם ד"ה עוד) לפניו ובר"ן (פסחים שם ק"ח, א) משמע, שהלל בלילתו הוא הלל שעל עשיית מצוה (אכילת הפסח עצמה).

60* ועפ"ו מתורץ דיוק השפ"א כאן.

55 ועפ"י צ"ע מה שהוצרך רש"י לפרש בדי"ה לילה „ולקמן אמרינו נביאים שביניהן תקנו כו" — דלכאורה: (א) למה צריך לפרש טעם הלל בשחיטתו כאן, (ב) מנין שלטעם הא' „יום לא קא ממעט“ טעם ההלל שונה מלטעם הב'.

56 כדמוכח מפרשי שם שהגמ' בא לפרש (גם) טעם שהראשון טעון הלל באכילתו.
57 אף ש"ל שאין צריך לאומרו עוה"פ באכילתו מטעם זה, כיון שכבר אמרו בשחיטתו. וכמ"ש בשפ"א כאן.

58 גם צלה"ב בעצם הענין: מהי הסברת ההכרח, בל' הברייתא „אפשר ישראל שוחטין כו" שייחייב אמירת הלל. ומה שפרשי „כיון שדבר מצוה הוא טעון הלל“ — הרי אינו מרומז בגמ', ולכא"ל יל שרמזו בזה שהביא גם „נטלין את לולביהן אבל לא משמע כן מפרשי ד"ה „נטלין את לולביהן“.

בעיקר מדגיש דעם שינוי פון אמירת הלל ביום לגבי אמירתו בלילה דורכן טעם לאמירתו בלילה און במילא איז מובן (בדרך שלילה) אז אמירתו ביום איז ניט מטעם „התקדש חג“ און דערפאר איז ניטא קיין חילוק צווישן יום פון י"ד ניסן (פ"ר) און יום י"ד אייר (פ"ש).

דער צווייטער תירוץ, „אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן . . ואין אומרים הלל“, איז מדגיש דעם טעם פון אמירתו ביום (אז אמירת הלל ביום איז פאר-בונדן מיט שחיטת הפסח „אפשר ישראל שוחטין . . ואין אומרים וכו'“), און דערפאר איז פארשטאנדיק אז מען דארף זאגן הלל ביי שחיטת פסח שני פונקט ווי ביי שחיטת פסח ראשון.

אנדערש איז אבער אמירת הלל ביי אכילת הפסח (ראשון) וואס (די אכילה גופא איז ניט מספיק דערצו כנ"ל, נאר) דאס איז מטעם „התקדש חג“ כנ"ל, און דערפאר איז ביי אכילת הפסח בליל ט"ו אייר ניט שייך קיין אמירת הלל.

ויש לומר, אז דער חילוק צווישן ביידע תירוצים איז: לויטן ערשטן תירוץ איז אויך אמירת הלל בעת שחיטה פאר-בונדן מיט זמן, מיט „יום“, על דרך ווי דאס איז באכילתו — מיטן אונטער-שייד, וואס ביי אכילתו איז דער זמן גופא א סיבה, דאקעגן ביי שחיטתו מאכט די מצות שחיטה דעם זמן: דורך דער מצוה פון שחיטת הפסח אין דעם „יום“ ווערט דער זמן גופא⁶² אַזא וואס

קיין זמן פון נסים און דערפאר פאר-מאגט ער ניט קיין חג — תוכן — דערי-בער איז די אכילה פון פ"ש „אין טעון הלל“, וויבאלד די אכילה כשלעצמה איז ניט גענוג סיבה צו אמירת הלל, כנ"ל.

ז. נאכן תירוץ פון דער גמרא (ובהמשך צום ביאור הנ"ל) שטעלט זיך די גמרא אויף „זה וזה טעונין הלל בעשייתו כו'“ און פרעגט „מאי טעמא“: וואס איז דער טעם החילוק צווישן שחיטת הפסח (מיט הלל) און אכילתו (אז הלל — פארוואס זאל שחיטתו פון פ"ש זיין אנדערש פון אכילתו): די גמרא פרעגט דא ניט דעם טעם פארוואס שחיטה בכלל איז „טעון הלל“, ווארום דער ארט אויף אַזא שאלה איז ניט ביי דער משנה, נאר ביים ערשטן מאל זאגן דעם דין פון הלל ביי שחיטה — אין א פריערדיקער משנה⁶¹; אין דער משנה ווערן אויסגערעכנט נאר די פרטי דינים אין וועלכע פסח ראשון און פסח שני טיילן זיך פאנאנדער און בדרך ממילא אויך אין וואס זיי גלייכן זיך — אין הלל ביי שחיטה (א.א.וו.) — וואס אויף דעם קומט די שאלה „מאי טעמא“.

און די גמרא איז מבאר אז דער גדר פון אמירת הלל בשחיטתו איז אַן דערער ווי אמירת הלל באכילתו (בלילה):

דער ערשטער תירוץ „לילה קא ממעט יום לא קא ממעט“ אמירת הלל בלילה איז פארבונדן מיטן טעם פון „התקדש חג“, און דערפאר איז מען ממעט „לילה“ פון פסח שני; אבער אמירת הלל ביום איז ניט פארבונדן מיטן זמן מצ"ע, און דערפאר איז לא אימעט. ד.ה. דער ערשטער תירוץ איז

62 ראה תוס' ערכין שבהערה 41. ולהעיר מירוש' ורמב"ם וצ"ח שבהערה שם. וראה מכתבי תורה (מכ' ג') דלפי פ' התוס' ברכות (יד, א ד"ה ימים) צ"ל דכוונת התוס' בערכין — ד.ה. הו"ל להו יר"ט — הוא ל"פסח שני.

יצ"מ איז פון די עיקר'דיקע און כלליות'דיקע געשעענישן אין דעם לעבן פון אידן; ס'איז דעמאלט געווען דער אנהויב, דער „געבורט“⁶⁵ פון עם ישראל, ווען זיי זיינען פון עבדי פרעה געווארן „עבדי ה'“⁶⁶ — ווי דער פסוק זאגט⁶⁷ „כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים“.

און וויבאלד אז דער אינהאלט פון קרבן פסח איז דאס צוגרייטן און צוברענגען צום כלליות'דיקן ענין פון יצ"מ⁶⁸, צו ווערן עבדי ה' — איז פארשטאנדיק, אז אויך אלע איינצלע ענינים וואס די תורה זאגט אן דערביי, זיינען ניט סתם פרטים, נאר יעדער ענין איז א כלל פאר זיך.

[און דאס גופא איז דער טעם וואס דוקא ביים ציווי אויפן קרבן פסח געפינט מען אין תורה אזוי פיל פרטים און פרטי פרטים — ווי מען דארף אים צוגרייטן און ווי ער דארף געגעסן ווערן וכו' (וואס מען געפינט ניט אזוינס בא אנדערע קרבנות), דערמיט איז מודגש די באזונדערע חשיבות פון די פרטים ביי קרבן פסח].

ווייל אז דאס איז דער טעם, בפנימיות הענינים, וואס די הקרבה און אכילה פון קרבן פסח ווערן גערעכנט יעדערע אלס

איז טעון הלל⁶³; און לויטן צווייטן תירוק איז אמירת הלל נאר מצד שחיטת הפסח — „אפשר ישראל שומטין את פסחיהם כו' וא"א הלל“⁶⁴.

עכ"פ איז פארשטאנדיק לויט ביידע תירוצים, היות אז דער טעם וואס פסח ראשון בעשייתו איז טעון הלל איז ניט דערפאר וואס דער זמן מצ"ע איז אזא וואס מאכט דעם חיוב האמירה, נאר מצד שחיטת הפסח (שבו), איז מובן, אז אין דעם גלייכן זיך פסח ראשון ופסח שני און ביידע זיינען טעונים הלל בעשייתו.

ח. דער ביאור בכל הנ"ל בפנימיות הענינים:

63 ועפ"י יש לבאר מה שפרש"י בת"י הא' „ולקמן אמרינו נביאים שביניהן תקנו“ (ראה לעיל הערה 55) — כי מהגמ' מוכח שההלל שייך ליום — להזמן, וע"ז מתאים יותר מה שגביאים שביניהן תקנו כו' על כל פרק ופרק כו' שהם ענינים השייכים להזמן (מצד איזה דבר שאירע בו וכיו"ב) לא מצד הפעולה עצמה כו'.

64 ולכן פירש"י „דדבר מצוה הוא טעון הלל“, היינו מצד מצות שחיטת הפסח עצמה. ועד"ז מובן מרמב"ן ור"ן לפסחים קיז, א.

וגם עפ"י יש לבאר מה שלדעת רש"י (לעיל סד, א. ד"ה אם גמרו וד"ה ואם שנו) היו קוראים את ההלל רק בשעת שחיטה, כי [נוסף להמבואר בתוס' שם, דכשאר נסכין אין הלוים אומרים שירה בשעת הקרבה כ"א בשעת שחיטה — והרי גם לדעת רש"י הלוים היו אומרים את ההלל כמשנת' פעם בארוכה (ראה המכתבים שנדפסו בהגש"ם עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים (קה"ת תשמ"ו-ז) ע' סג ואילך)] — הרי' המצוה בק"פ שעל ישראל היא השחיטה, וכנ"ל בהערה 31, 32.

65 ראה יחזקאל טז ובמפרשים שם.

66 ראה מגילה (יד, א. ושינ'): בשלמא התם כו'. ובירוש' ומדרש תהלים שבהערה 59, שהיינו עבדים לפרעה ונעשו עבדים לך. . עבדיו של הקב"ה שנאמר הללו' הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה.

67 בהר כה, נה. ראב"ע שם, מב.

68 ראה גם מכלילתא פרשתנו (הובא בפרש"י) יב, ו. שם, כז. שמו"ר פט"ז, ב (בסופו). ועד שכל הייט דיצי"מ נק' בל' חכמים ע"ש קרבן פסח, ולפי פ"י התי' שמות (לד, כה) בהעלותך (ט, יב) כ"ה גם בלשון התורה.

• וראה שקו"ט בזה בס' האחרונים — במכתבי תורה (מכתב ב"ה). בהמובא בצפצפ"י עה"ת פרשתנו ע' מג ואילך. תורש' מילואים לחלק יב ס"ב. ובכ"מ. וע"פ המבואר בהמכתבים שנשטמנו בפנים ההערה אי"צ לכל הנ"ל.

קרבן פסח — מיטן גאנצן סדר העבודה פון כהנים לויים וכו' וואס איז דערמיט פארבונדן; ביז צום נעמען דערפון די כלליות/דיקע הוראה פאר אידן לדורות, אז „עס איז ניטא קיין „פארפאלן“ מען קען אלעמאל פאריכטן“⁷¹.

יוד. עפ"ז קען מען אויך מסביר זיין (בפנימיות הענינים) דאס וואס פסח שני קען נאר משלים זיין הקרבת (שחיטת) הפסח און אכילתו, און ניט די אמירת הלל וואס מ'זאגט ביי אכילת ק"פ אין ט"ו ניסן — ווייל נאר די הקרבה און אכילה פון קרבן פסח זיינען ענינים כלליים אין דער צוגרייטונג צו ווערן עבדי ה', אבער ניט אמירת הלל (בשעת'ן אכילה).

דער ביאור איז דעם:

אין דער הכנה פון אידן צו ווערן עבדי ה' האט זיך געפאדערט צוויי זאכן: (א) שחט'ן, אפוארפן די עבודה זרה פון מצרים⁷², און די עבדות צו פרעה, וואס דאס האט געקענט קומען נאר דורך מסירת-נפש/דיקער איבערגעגעבנקייט צום אויבערשטן (ווארום דאס נעמען דעם „שה“ (די עבודה זרה פון מצרים) אפגענוערהייט פאר די אויגן פון די מצריים איז געווען פארבונדן מיט מס'נ⁷³); (ב) אט דעם קרבן פסח האבן אידן געדארפט עסן, ד.ה. אט די מסירת נפש אויף זיין אן עבד ה' דארף ווערן דם ובשר כבשרו⁷⁴, עס דארף דורכ-דרינגען, דורכנעמען דעם גאנצן מהות

א מצוה פאר זיך — ווארום יעדערע פון זיי פאר זיך איז א כלל און אן עיקר אין דער צוגרייטונג צום כלליות/דיקע ענין פון יציאת מצרים (וכדלקמן ס"י).

ט. לויט דעם וועט מען אויך פאר-שטיין וואס דוקא בא קרבן פסח געפינט מען אז די טמאים לנפש אדם זיינען גע-קומען מיט דער טענה „למה נגרע“: הגם ס'איז דא דער כלל פון „עבר זמנו בטל קרבנו“⁷⁵ — איז אבער דער ענין פון קרבן פסח אנדערש: אויב מ'האט פארפעלט מקריב זיין א קרבן פון אנדערע קרבנות, פעלט דורך דעם אן ענין פרטי, אבער קרבן פסח, היות אז דורך אים ווערט אויפגעטאן דער אריבערגאנג פון „עבדי פרעה“ צו דער דרגא פון עבדי ה' — אזא כלליות-דיקער ענין קען ניט געמאלט זיין ער זאל פעלן בא א אידן.

און דערפאר האט מען די „טמאים לנפש אדם“ געגעבן א געלעגנהייט דאס צו מתקן און משלים זיין. בפסח שני. נאכמער: אט דער ענין איז אויף אזוי-פיל נוגע, אז דאס ווערט באווארענט (בעיקר) בשייכות צו יחידים וכמרוז⁷⁶: איש נדחה לדחה לפסח שני ואין צבור נדחין לפסח שני — ווארום א ציבור (וואס זיינען טמאי מת) דארף דאך ניט אן-קומען צו פסח שני, זיי זיינען מקריב דעם קרבן פסח בראשון; בכדי דער ענין זאל ניט פעלן אויך ביי א יחיד, אז אויך אן איינציקער איד זאל צוקומען צו ווערן אן עבד ה', האט מען געגעבן שפעטער א טאג אויף מקריב זיין דעם

(71) היום יום ע' נג.

(72) מכילתא יב, כא. תי שם. שמרי שם. וראה

מ"ג ח"ג פמ"י, ובהסמך בהערה הבאה.

(73) ראה שמרי פס"ז, ג. טאריח ר"ס תל. וראה

מכתבים כלליים לחנה"פ שנדפסו בהגש"פ (קה"ת,

תשמ"ז) ע' תרי ואילך. תרכט. תרלח"ט. ועוד.

(74) תניא פ"ה.

(69) ראה ברכות כו, סע"א (ג"ר תוס' ד"ה טעה).

ספרי (ופרש"י) פינחס כה, י. יד. ועוד.

(70) פסחים סו, סע"ב ואילך. וראה משנה פסחים

עט, א. רמב"ם רפ"ז דהל' ק"פ.

פון א אידן, און אויך אלע זיינע ענינים,
ביז צו די עניני אכילה — די גשמיות'—
דיקע זאכן פון דעם אידן⁷⁵.

און וויבאלד שחיטת והקרבת הפסח
און אכילתו (מיט אלע זייערע תנאים)
זיינען ענינים כלליים, דערפאר איז
פאראן — און מוז זיין — א געלעגן-
הייט זיי צו מתקן זיין.

משא"כ דאס זאגן הלל בשעת אכילת
קרבן פסח — וואס דאס איז (ווי דער-
קלערט פריער בארוכה) ניט א זאך וואס
איז נוגע און געבונדן מיט עצם האכילה,

נאר מיט קדושת היום פון ט"ו ניסן, וואס
פועל'ט אין אכילת הפסח מ'זאל זאגן
דערביי הלל — איז דאס ניט קיין ענין
כללי אין דער צוגרייטונג צו עבדי ה',
און דערפאר איז אין דעם ניטא דער
הכרח צו משלים זיין.

דאקעגן דער הלל וואס מ'זאגט בשעת
שחיטת הפסח, וואס דאס איז מצד דער
שחיטה אליין, דאס איז א חלק פון דער
עבודה פון שחיטה — דערפאר איז דאס
אויך א חלק פון דער כלליות'דיקער
עבודה פון פסח וואס מ'מוז (מ'קען)
אלעמאל פארריכטן.

(משיחת אחש"פ תשכ"ו)

(75) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 870.

בא ג

מכילתא^א: „ה' ר' מתיא בן חרש אומר הרי הוא אומר^א ואעבור עליך . . הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו שנאמר^א ואת ערום וערי^א ונתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה שמלו^א באותו הלילה כו^א.”

דארף מען פארשטיין:

א) ר' מתיא בן חרש איז נאָר מסביר פאָרוואָס דער אויבערשטער האָט זיי געגעבן די מצוה פון קרבן פסח (אַז דאָס איז כדי זיי זאלן האָבן „מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו“) — אָבער די שאלה: „מפני מה הקדים לקחתו לשחיטתו“ און „ארבעה ימים“ דוקא, ניט מער און ניט ווינציקער? — איז במקומה עומדת^א.

ב) נאָך מערער: ר' מתיא בן חרש רעדט בכלל ניט וועגן לקחת השנה, נאָר וועגן „דַּם פסח“ — וואָס בפשטות מיינט

לחודש: ואיך קשה „מפני מה הקדים לקחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא צוה כן בפסח דורות“,

[ומתורצת עפ"י גם הוספת רש"י (על לשון המכילתא) „מה שלא צוה כן בפסח דורות“ — כי זהו יסוד השאלה „מפני מה הקדים כו“, כנ"ל (ראה דברי דוד שם)].

7) עה"פ.

8) יחזקאל טז, ח.

9) שם, ז.

10) תיבות אלו ליתא במכילתא שלפנינו. וראה משכיל לדוד כאן. לקמן בפנים סעיף ב' והערה 15, 18.

11) בגו"א כאן מפרשי דמכיון שפסח טעון התעסקות דבוקר מום ד' ימים לכן הקדים גם לקחתו ד' ימים כדי שיעסקו בו ד' ימים — אבל ביאר זה לא נרמז כלל בדברי רמב"ח (כי רמב"ח מבאר רק הצורך שיהיו עסוקים במצות בכלל).

*) בתי"א: תירוצו ה' (וכן התי"א שבכידה לדרך כאן) אינו ע"ד הפשט, ע"ש.

א. איינע פון די זאכן אין וועלכע פסח מצרים איז אנדערש פון פסח דורות איז, וואָס ביי פסח מצרים איז „הקדים לקחתו לשחיטתו ד' ימים“, „בעשור לחודש“² — „מה שלא ציווה כן בפסח דורות“³ (כאַטש אויך ער דאַרף האָבן „ביקור (ממום) ארבעה ימים קודם שחיטה“, דאַרף די לקחת השנה ניט זיין „בעשור לחודש“⁵).

פאָרוואָס האָט די לקיחה פון פסח מצרים געדאַרפט זיין קודם „לשחיטתו ארבעה ימים“ — ניט ווי פסח דורות — ברענגט רש"י (פון

1) פרש"י פרשתנו יב, ו. ממכילתא עה"פ.

2) פרשתנו שם, ג.

3) לשון רש"י שם. וראה הערה 6.

4) פסחים צו, א. מכילתא ופרש"י פרשתנו שם (ומסתמך לשון רש"י משמע, שהוא דין גם בפסח דורות). וראה אנציקלופדי תלמודית ע' בקור מומים (ע' קסג), ורש"י. תורה שלמה פרשתנו מילואים לכרך י"א ס' יב.

5) פרש"י שם, ג ד"ה הזה. ממכילתא ותיב"ע עה"פ. פסחים שם.

6) שם, ו — לאחר שפרש „וה' לכם למשמרת, זה לשון בקור כו“, וראה מפרשי רש"י (גו"א, דברי דוד, משכיל לדוד ועוד) ביאור המשכ"ב הענינים שבפרש"י (ובפרט השאלה „מפני מה הקדים לקחתו כו“ הי' לכאורה צ"ל מקומה לעיל בפסוק ג (בקשיית הרא"ם ועוד)) —

דמכיון שהענין דבוקר ממום ד' ימים הוא גם בפסח דורות (כנ"ל הערה 4), איך עכצ"ל דזה שהלקיחה היא בעשור לחודש אינה בשביל בקור ממום, שהרי בפסח דורות אין צ"ל הלקיחה בעשור

*) במכילתא שם מסיים „וה' לכם למשמרת להוציא פסח דורות .. מקחו כל זמן“. וראה מפרשי המכילתא. תו"ש שם.

*) וצ"ע ברבינו בחי' (לעיל פסוק ג): „ה' נלקח בעשור ונשחט ביד, למדך הכתוב שהוא טעון בקור ארבעה ימים ולכן הקדים לקחתו לשחיטתו ארבעה ימים“. וראה תו"ש שם.